

tujec, ko bo na zadnji potiskani strani v knjigi bral pri navedbi za opremo »lay out and typographie« namesto »lay out and typography?«

Knjižica je opremljena z dobro izbranimi in lepo natisnjenimi fotografijami pisateljev. Kraj in leto natisa nista nikjer navedena in zunanja oprema je v primeri z notranjo preskromna. Po vsem povedanem je pač jasno, kako zelo je želeli, da bi bili prihodnji zvezki skrbneje pripravljene, saj lahko opravijo veliko kulturno nalogo. In še nekaj: razumljivo je, da je taka izdaja namenjena predvsem tujini, pa vendar se zdi samo ob sebi umevno, da bi bilo treba nekaj sto izvodov nameniti tudi domačemu trgu. Ne samo za tiste, ki jih stvar zanima, temveč za verjetno dosti večje število tistih, ki bi knjižico lahko poslali čez meje in s tem pripomogli k uspehu izdaje.

Janez Gradišnik

OB DVOJNI ŠTEVILKI TRŽAŠKE REVIJE »UMANA«, POSVEČENI JUGOSLAVIJI

Tržaško italijansko revijo »Umana« in njeno glavno urednico Aurelijo Gruber-Bencovo, sedaj neodvisno svetovalko v tržaškem občinskem svetu, smo predstavili našim bralcem že v III. letniku našega časopisa (str. 857—859). Od takrat je revija spremenila samo svoj podnaslov in se sedaj namesto »Panorama sodobnega življenja« imenuje »Politična in kulturna revija«. Svoj značaj in svoje poslanstvo pa je vestno ohranila. Naj ga tu vnovič orišemo z besedami iz revije same, ki smo jih navedli že pred dvema letoma:

»Razen tega (namreč tedaj aktualnega vprašanja državnih meja) pa obstaja tudi problem človeškega sožitja med ljudstvi, ki so si tu izbrala bivališča ali so jih zgodovinski dogodki prisilili, da bivajo na istem ozemlju, ki drugega ne zahtevajo, kakor da izmenjujejo plodove svojega dela in da skupaj uspevajo v ozračju omikane tolerance. — Zaradi tega je treba tržaško vprašanje odtegniti iredentističnim sporom, ki ne bi nikdar mogli privedi do takih rešitev, da bi povsem zadovoljile nasprotujoče si zahteve, in ga vpreči v bolj široko in manj zadušeno politiko. Ta pa mora voditi do bodoče evropske skupnosti. Tudi tržaški problem je, kakor sicer vsak drug osnovni problem italijanskega ljudstva, evropski problem. Glede Trsta preostaja samo izbira: ali ustvariti Evropo ali izginiti.«

S teh vidikov moramo tudi presojeti pravkar izišlo dvojno številko »Umane«, ki je posvečena Jugoslaviji. Podoben primer je bil že pred dvema letoma, ko je znani florentinski mesečnik »Il Ponte« v svoji avgustovsko-septembrski številki kar 350 strani odmeril »Novi Jugoslaviji«. Hvaležnost mi veva, da se ob tej priliki spomnim dveh glavnih sodelavcev pri tem časopisu, ki danes nista več med živimi: tedanjega ravnatelja Piera Calamandrei in naši javnosti dobro znanega profesorja Gaetana Salveminija.

Prikaz Jugoslavije v tržaški »Umani« je veliko skromnejši, a zato tembolj značilen in pomemben, saj je nastal na ozemlju, ki je pri teh problemih najbolj zainteresirano in kjer je spoznavanje Jugoslavije in njenih narodov najbolj potrebno.

Številka »Umane«, posvečena Jugoslaviji, je tretja v vrsti številok, ki obravnavajo odnose Trsta do raznih narodov. Prva je veljala Grčiji, druga Avstriji.

Da ima tretja številka poseben pomen, razberemo iz uvoda k prvemu članku, ki ga je napisal Riccardo Gessi in ki nosi naslov »Današnja Jugoslavija«. Sestavljen je v stilu, ki je tuj našemu izražanju, a je tako značilen, da ga bom kljub temu skoraj v celoti objavil tu v slovenskem prevodu:

»Jugoslavija, gledana iz Trsta, torej v odnosu mesta, ki je združeno z lastnim narodom le s pecljem in je razen na strani proti morju obdano od jugoslovanskega ozemlja, katero je kot celota v izoblikovalnem in razvojnem stadiju.

Položaj (Jugoslavije) je čisto drugačnega pomena kakor položaj narodov, ki smo ju upoštevali v prejšnjih številkah naše revije. Z Grčijo smo podali primer homogene cerkvene občine, ki živi kot narod v meščanski skupnosti, a pri Avstriji smo poudarjali zgodovinsko zvezo gospodarskega sožitja in obsežnega zenačenja običajev. Obe narodnosti, prva obsegajoča le nekaj stotin, a druga kakih deset tisoč oseb, priseljenih v Trst brez vsake težnje po etnični spremembi in zaradi svojega izrazitega buržoaznega značaja brez razrednega spora s prevladujočo buržoazijo.

Jugoslovanska imigracija je bila vse drugačnega značaja: imela je trajajoči značaj okolice, ki se pomeščanja. Ta pojav se je ravnal izključno po socialnih evolucijskih pravilih in zaradi tega po pravilih jezikovne in narodnostne asimilacije s strani aktivnega italijanskega mestnega jedra, dokler se niso ustvarile narodne države. Ta proces se je nato skristaliziral v tvorbi socialnih razredov, ko so ti z marksizmom prišli do politične samozavesti, in se je dalje razvijal v odločen etnični in narodni upor kot odgovor in obramba proti afirmaciji političnega 'italijanstva' Trsta.

Politično-narodna italijanska koncentracija julijskih dežel je italska mestna jedra ob dalmatinski obali, v Istri, Trstu in Gorici spremenila iz mest, ki so po socialni in kulturni osmozi imela močno asimilacijsko moč nad svojim okoljem, v raztresene italijanske oaze, od katerih so najmanjše pod silo raznih težkih dogodkov, v različnih zgodovinskih dobah pogoltnila slovanska ljudstva, ki so jih obkoljevala in naravno nanje pritiskala.

Gorica in Trst, italijanski središči z večjo konsistenco, a tudi z gostejšo in neposredno povezanostjo z matičnim narodom, sta do danes ostali italijanski: Gorica tudi spričo svoje boljše zemljepisne lege; pri Trstu je ta manj utrjena zaradi pomanjkanja teritorialne kontinuitete, italijanske kmetijske zvezne osnove in tudi zaradi hude nevednosti vlade.

Ker se zgodovina ne poraja iz absolutnih pravnih pogojev, ki ne upoštevajo kot faktor prisotnosti človeka, in to ne samo človeka v njegovi številski moči, temveč tudi v njegovi moralni odpornosti in evolucijski sposobnosti, je po italijanski izselitvi iz Istre rezultat zadnje poveljne dobe, ki se je s tako dolgo bolj zavlekla v julijskih deželah, skupnost treh sto tisoč Italijanov, ki sestavljajo Trst in ki je izpostavljena neizogibnemu prodiranju s strani svojega neposrednega zaledja, sestojčega se iz slovanskih ljudstev, katerim je revolucija v trpljenju in boli dala narodnostno enotnost in zlasti še načrtne ekspanzijske oblike, kakršnih ne morejo zadržati nobene meje, ki jih že sama

evolucija časa sicer množi, a dejansko drobi. Se manj jih morejo zadržati revanžne iluzije, nasičene z nevednostjo, zaničevanjem, mržnjo in sovraštvom.

Položaj je tak, da zahteva odločitev za pozitivno, inteligentno, daljnovidno politiko kot primeren odgovor na težino in na značaj izrednega zgodovinskega izziva.

Primerni zgodovinski odgovori ne izhajajo iz malenkostnih machiavellističnih formul, temveč iz globokih in nezavračljivih razlogov. Dejstvo pa, da lahko italijanski narod spričo nasprotja med nerazvitimi in produkcijsko razvitimi pokrajinami na lastnem ozemlju bolje kakor kateri koli drug narod združuje antitetične momente evropskega neravnovesja, določa razlog, zakaj bi morala ravno Italiji pripadati pobuda za evropeistično in nevtralistično politiko, torej miroljubno politiko; ta pa naj bi reducirala faktor meja, ki je nujno združen z Gornjim Poadižjem in z vzhodnimi mejami, na minimum in varovala bolj narod v njegovi prostorski bitnosti kakor pa samo ozemlje.

To je politika evropske pobude, v kateri ima Trst kot pristanišče svoje geografsko historično mesto: če bi bil Trst primerno opremljen in podprt s carinskimi in valutarnimi privilegiji, bi postal naraven sedež izmenjave, t. j. prosta cona med skupnim evropskim tržiščem in produktivnimi gospodarstvi Vzhodne Evrope.

Tako okrepljeni Trst ne bi več odkrival vztrajni in organizirani penetraciji svojega neposrednega slovanskega zaledja praznin deklasiranega socialnega in produktivnega ustroja, temveč sposobnost in voljo, združiti svoj razvoj z uravnanim pritokom ljudstev in interesov iz najrazličnejših delov sveta, toda na osnovi italijanske pobude in v okviru evropske evolucije.

V skladu s tem zahteva Gessi namesto dosedanje politike »zaprtih vrat«
zdravo in podjetno politiko »odprtih vrat«, odprtih »zlasti k spoznavanju ljudstev, ki obdajajo Trst«.

Po takem uvodu podaja Gessi kratek, a vendarle zadovoljiv zgodovinski pregled Jugoslavije od leta 1921 do danes, nato pa še prerez gospodarskega razvoja, pri čemer se opira na podatke dokumentirane knjige prof. G. Roletta »La Jugoslavia economica — aspetti — evoluzione — tendenze (Milan 1956)«.

Notranjo socialistično ureditev v Jugoslaviji opisuje predsednik zveznega sveta za pravosodje Jovan Djordjević v članku z naslovom »Demokratsko socialistična država v Jugoslaviji«. Posebno značilnost jugoslovanske države, da nima kakor druge države upravne razdelitve v navadnem pomenu te besede, temveč da predstavljata komuna in okraj, ki sta osnovni celici jugoslovanske družbe, samostojni enoti zase z daleč večjimi pravicami, kakor si jih lahko zamišlja nepoučeni zahodnjak, pa je predmet članka »La Comune« izpod peresa Alberta Bertija. Romeo Colognati skuša v razpravi »Le lingue della Jugoslavia« italijanskega bralca vsaj na kratko seznaniti z zanj ne ravno lahkim problemom, razlikovati razne slovanske narode in spoznati, da ne obstaja noben »slovanski jezik« kot tak, kakor žal to skoro vsak dan beremo v italijanskih listih, a tudi v revijah in knjigah, ki hočejo veljati za znanstvene. Razprava je prav kratka, a vendar prikazuje v jasnih obrisih ta res zamotani jezikovni kompleks. Colognati je znal snov tako prirejati, da bo tudi slovenski bralec z zanimanjem prebral njegov članek, zlasti še odstavek o makedonščini.

Po Colognatijevem mnenju, a tudi po našem, je med Italijani, in to ne samo med preprostim ljudstvom, temveč tudi med inteligenco veliko takih, ki spominjajo na Mistra Wu-San-Peija v Krleževi knjigi »Izlet u Rusiju«. Colognati je to knjigo iz leta 1926 prevedel in »Umana« objavlja iz nje poglavje o omenjenem Kitajcu.

Bolj skromni od političnega, socialnega, gospodarskega in jezikovnega prikaza Jugoslavije so kulturni pregledi. Boško Babovič prikazuje v pičlem stolpcu »Jugoslovansko kulturo v številkah«, in še ti podatki so razen enega brez navedbe časa, na katerega se nanašajo. V nekoliko daljšem članku razpravlja L. Trifunović o »Slikarstvu mladih v Jugoslaviji«. Kot dopolnilo k temu članku služita slika Lazarja Vujaklije »Pozdrav soncu« na naslovni strani revije in pa — za starejšo generacijo slikarjev — skromen posnetek grafike »Pogreb iluzij« slovenskega slikarja Franceta Miheliča. S srbsko in hrvatsko književnostjo nas, toda le posredno, seznanja E. D. Rustja-Traine v »Prerezu srbsko hrvatske literature v delu Artura Cronie«. Vendar je prerez tak, da bo nedvomno napotil bralca, da bo za globlji študij posegel po sami Cronievi knjigi. Rustja-Traine obljublja za eno prihodnjih števil »Umane« podoben prerez slovenske književnosti. Tokrat prinaša »Umana«, kar se slovenske literature tiče, samo »Profil Ivana Cankarja«, ki ga je sestavil Janko Jež.

Stelio Crise je sestavil zanimiv in koristen kritični pregled »Prevodov iz italijanščine v Jugoslaviji«. Iz tega izvemo, da je bilo v letu 1956 prevedenih vsega 18 italijanskih del, in sicer 6 v slovenščino, 10 v srbohrvaščino, 1 v makedonščino in 1 v albanščino. Plodnejši sta bili samo leti 1952 (24 del) in 1955 (19 del). Žal pa pogrešamo podoben prikaz italijanskih prevodov iz naše književnosti. Vemo, da so ti dokaj skromni in ta pomanjkljivost se očitno izraža tudi v izbiri odlomkov iz del jugoslovanskih pisateljev v »Umani«.

Proza je zastopana samo z že omenjenim odlomkom iz Krleževe knjige »Izlet u Rusiju«, dramatika pa z odlomkom iz Cankarjevih »Hlapcev« po še neobjavljenem prevodu Enrica Damianija in Janka Ježa. Poezija je predstavljena s tremi pesmimi, in sicer s po eno pesmijo Vladimira Nazora, Mateja Balote in Miroslava Krleža. Prevod teh pesmi je oskrbel medtem žal prerano umrli Luigi Salvini in v znak hvaležnosti, ki jo dolgujeta italijanska in slovanska kultura temu odličnemu prevajalcu, je »Umana« izbrala te pesmi iz njegove zbirke »Moderni hrvatski pesniki«. Slovenska poezija sploh ni zastopana.

V nasprotju s slikarstvom se omenjajo pisatelji in pesniki iz, rekli bi, polpretekle dobe, o mlajših pa ni v »Umani« niti besede.

Kot sestavni del prikaza Jugoslavije je zamišljen tudi članek Annamarije Famà o »Trinarni arhitekturi pri Slovanih«, čeprav sega pri obdelavi predmeta daleč preko meja Jugoslavije in južnih Slovanov. Tudi odlomek iz še neobjavljenega romana italijanskega pisatelja Enza Bettize, ki se je rodil v Splitu, spada po obdelani snovi v okvir Jugoslaviji posvečene številke »Umane«.

Kot zaključek še nekaj splošnih pripomb. Po gornji analizi in še bolj po samih člankih se bo zdela specialna številka »Umane« dokaj skromna. Toda kdor le količkaj pozna okolje, kjer je ta številka »Umane« nastala, in žalostne izkušnje raznih podobnih poskusov v preteklosti, bo imel samo besedo

hvale in zahvale za uredniški odbor in še posebno za odgovorno urednico Aurelijo Gruber-Benco. Poskus, seznanjati italijansko javnost z življenjem njej najbližnjega naroda, je edini in najboljši pogoj za medsebojno spoštovanje in za mirno sožitje, kakršno želi »Umana« in kakršno zahteva Gessi v uvodu k svojemu članku. Toda tak poskus je v očeh italijanskih nacionalistov hud zločin proti italijanstvu. Za tak pregrešek se je moral s samomorom pokoriti Angelo Vivante, pisatelj znane knjige »Irredentismo Adriatico«, in zaradi podobnega pregreška je bilo delj časa onemogočeno publicistično delovanje tržaškemu pesniku Scipiju Slataperju. Tako je bilo že za časa Avstrije pred prvo svetovno vojno. Takšne pa so razmere žal še danes. Dejstvo je, da se vsak poskus kulturnega sodelovanja med Italijo in Jugoslavijo z italijanske nacionalistične in iredentistične strani najhuje obsoja in da se proti »krivcem« proglašajo ostracizem.

Tako početje pa najbolje dokazuje, kako potrebne so pobude, kakršna je bila izdaja Jugoslaviji posvečene številke revije »Umana«. Zaradi tega moramo biti »Umani« za njeno delo še posebno hvaležni.

L. Cermelj